

RS Global

ISSN 2413-1032

WORLD SCIENCE

Multidisciplinary Scientific Edition

WORLD SCIENCE

Nº 3(31)
Vol.6, March 2018

Copies may be made only from legally acquired originals.
A single copy of one article per issue may be downloaded for personal use (non-commercial research or private study). Downloading or printing multiple copies is not permitted. Electronic Storage or Usage Permission of the Publisher is required to store or use electronically any material contained in this work, including any chapter or part of a chapter. Permission of the Publisher is required for all other derivative works, including compilations and translations. Except as outlined above, no part of this work may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means without prior written permission of the Publisher.

Publisher –
RS Global Sp. z O.O.,
Scientific Educational Center
Warsaw, Poland

Numer KRS: 0000672864
REGON: 367026200
NIP: 5213776394

Publisher Office's address:
Dolna 17,
Warsaw, Poland,
00-773

Website: <https://ws-conference.com/>

E-mail: rsglobal.poland@gmail.com

Tel: +4(857) 898 55 10

The authors are fully responsible for the facts mentioned in the articles. The opinions of the authors may not always coincide with the editorial boards point of view and impose no obligations on it.

CHIEF EDITOR

Ramachandran Nithya Professor in Finance and Marketing, Oman

EDITORIAL BOARD:

Nobanee Haitham Associate Professor of Finance, United Arab Emirates

Almazari Ahmad Professor in Financial Management, Saudi Arabia

Lina Anastassova Full Professor in Marketing, Bulgaria

Mikiashvili Nino Professor in Econometrics and Macroeconomics, Georgia

Alkhawaldeh Abdullah Professor in Financial Philosophy, Hashemite University, Jordan

Mendebaev Toktamys Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazakhstan

Yakovenko Nataliya Professor, Doctor of Geography, Shuya

Mazbayev Ordenbek Doctor of Geographical Sciences, Professor of Tourism, Kazakhstan

Sentyabrev Nikolay Professor, Doctor of Sciences, Russia

Ustenova Gulbaram Director of Education Department of the Pharmacy, Doctor of Pharmaceutical Science, Kazakhstan

Harlamova Julia Professor, Russia

Kalinina Irina Professor of Chair of Medicobiological Bases of Physical Culture and Sport, Dr. Sci. Biol., Russia

Imangazinov Sagit Director, Ph.D, Kazakhstan

Dukhanina Irina Professor of Finance and Investment Chair, Doctor of Sciences, Russian Federation

Orehowskyi Wadym Head of the Department of Social and Human Sciences, Economics and Law, Doctor of Historical Sciences, Ukraine

Peshcherov Georgy Professor, Russia

Mustafin Muafik Professor, Doctor of Veterinary Science

Ovsyanik Olga Professor, Doctor of Psychological Science, Russian Federation

Temirbekova Sulukhan Dr. Sc. of Biology, Professor, Russian Federation

Kuzmenkov Sergey Professor at the Department of Physics and Didactics of Physics, Candidate of Physico-mathematical Sciences, Doctor of Pedagogic Sciences

Safarov Mahmatali Doctor Technical Science, Professor Academician Academia Science Republic of Tajikistan

Omarova Vera Professor, Ph.D., Kazakhstan

Koziar Mykola Head of the Department, Doctor of Pedagogical Sciences, Ukraine

Tatarintseva Nina Professor, Russia

Sidorovich Marina Candidate of Biological Sciences, Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor

Polyakova Victoria Candidate of Pedagogical Sciences, Russia

Issakova Sabira Professor, Doctor of Philology,

Kolesnikova Galina Professor, Russia

Utebaliyeva Gulnara Doctor of Philological Science, Kazakhstan

Uzilevsky Gennady Dr. of Science, Ph.D., Russian Federation

Crohmal Natalia Professor, Ph.D. in Philosophy, National Pedagogical Dragomanov University, Ukraine

Chorneyi Oleksii D.Sc. (Eng.), Professor, Kremenchuk

Pilipenko Oleg Head of Machine Design Fundamentals Department, Doctor of Technical Sciences, Ukraine

Nyyazbekova Kulanda Candidate of pedagogical sciences, Kazakhstan

Cheshmedzhieva Margarita Public Law and Public Management Department, Bulgaria

Svetlana Peneva MD, dental prosthetics, Medical University - Varna, Bulgaria

Rossikhin Vasilii Full dr., Doctor of Legal Sciences, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine

Pikhtirova Alina PhD in Veterinary science, Sumy national agrarian university, Ukraine

CONTENTS

SOCIOLOGY

- Carolina Budurina-Goreacii, Svetlana Cebotari*
KEY CONCEPTS OF LOCAL COMMUNITY DEVELOPMENT..... 4
- Ustymenko L. N.*
INNOVATIVE DEVELOPMENT OF RECREATIONAL ACTIVITIES..... 12

PHILOSOPHY

- Rzaev Mamed Hasanogly*
THE PROBLEM OF MORAL AND RELIGIOUS VALUES OF THE PERSONALITY
IN THE WORKS OF AZERBAIJANI PHILOSOPHERS..... 15

PHILOLOGY

- Didkovska T. L.*
SHORT FILM AS A MEDIUM FOR LANGUAGE LEARNING..... 18
- Тетяна Іванівна Лакуста*
МОЗЕС РОЗЕНКРАНЦ: ПОЕТИЧНИЙ СВИДОК ХХ СТОЛІТТЯ
(СПРОБА БІОГРАФІЧНОГО ПОРТРЕТА)..... 21
- Хорошун О. О.*
АМЕРИКАНСЬКА ДОКУМЕНТАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА
У СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ..... 27
- Martashvili K. E.*
STYLISTIC FUNCTIONS OF BIBLICAL ALLUSIONS IN THE LITERARY TEXTS..... 30
- Gitolendia T.*
MEN IN GEORGIAN PROVERBS (LINGUA-CULTURAL ANALYSIS OF PROVERBS)..... 33

ART

- Harutyunyan Hasmik Hayk*
THE ART OF ASHUG OF ALEXANDRAPOL..... 35
- Осипенко В. В.*
НАРОДНОПІСЕННА ТРАДИЦІЯ У ВИКОНАВСЬКІЙ ПРАКТИЦІ
СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЕСТРАДНИХ СПІВАКІВ..... 38
- Обух Л. В.*
КОУЧ-ТЕХНОЛОГІЇ, ТРЕНІНГИ ТА МАЙСТЕР-КЛАСИ ЯК СКЛАДОВІ
МУЗИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ..... 43

HISTORY

- Dildora Eraliyeva*
THE IMPORTANCE OF "MUNTAKHAB AL-KHUSAMI" IN FIQH..... 47
- Maimanova Nurshat Nurkanovna*
THE DIPLOMATIC ACTIVITY OF ABILMAMBET KHAN..... 51
- Nugzar Zosidze, Nadim Varshanidze, Jumber Vardmanidze*
THE POLITICAL AND ECONOMIC ASPECT OF ARMENIA'S INTERESTS
WITH BLACK SEA COAST OF GEORGIA IN 1919-1920..... 55

LEGAL AND POLITICAL SCIENCE

- Пасмух І. Д.*
ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ В ДІЯЛЬНОСТІ
ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ СЛУЖБОВЦІВ У ЗВ'ЯЗКУ З
ЇХ ПІДПОРЯДКУВАННЯМ ОДИН ОДНОМУ: ЗАКОНОДАВЧА КОЛІЗІЯ..... 58

КОУЧ-ТЕХНОЛОГІЇ, ТРЕНІНГИ ТА МАЙСТЕР-КЛАСИ ЯК СКЛАДОВІ МУЗИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ

канд. мист-ва Обух Л. В.

Україна, Івано-Франківськ, Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Abstract. The article grounds the expediency of socio-cultural variety of organization of musical activity in the way of coaching, training and master class for Ukrainian musical management. The research raises the sharp issues of the quality of musical education, which allows the involvement of diverse management technologies. Couch-technological varieties, types and principles of trainings, methods and techniques of master classes contribute to the achievement of the goal, motivate creative personal development, allow us to bring Ukrainian music culture and education to a new high-quality level. The effectiveness of the model of leadership enables socio-psychological methods of organizing musical activities which are the part of the technology of the management system. Particularly the success of the functioning of cultural and artistic institutions, professional institutions, and artistic projects shapes spiritual values, influences the socio-cultural space of Ukraine and contributes to the improvement of social standards.

Keywords: training courses, master classes, coaching, coach technology, musical and pedagogical coaching, art management, cultural and educational process.

Вступ. Музичний менеджмент – це соціокультурний різновид організації музичної діяльності. Загальнотеоретичні засади такого менеджменту, за російським вченим-мистецтвознавцем М. Вороним, включають технології системи управління та класифікацію їх методів: організаційні (в тому числі адміністративні), економічні та соціально-психологічні [1, с. 61].

Для успішного функціонування культурно-мистецьких інституцій, закладів, проєктів соціально-психологічні методи організації музичної діяльності стають надважливим фактором ефективної моделі керівництва. Коуч-технології, як різновид тренінгів, та майстер-класи варто розглядати саме з такої позиції соціально-психологічних методів як такі, що сприяють налагодженню позитивної атмосфери в колективі, підвищенню рівня кваліфікації та мотивації.

Результати дослідження. Вже ні для кого не секрет, що якість виконання залежить від самопочуття виконавця. Інертна чи пасивна робота, на думку провідних спеціалістів, негативно впливає не тільки на якість виконуваної роботи зокрема, а й на психофізіологічний стан того, хто її виконує загалом. Тому запорукою успіху в сучасному гіперстресовому світі буде вміння звільняти тіло й душу від певних психофізіологічних перевантажень (завдяки відповідним заняттям – вправам, тренінгам, майстер-класам тощо). Коуч-технологічні прийоми та методи роботи на таких заняттях, запозичені з категорій менеджменту, дозволять найбільш ефективно досягнути поставленої навчальної мети.

В Україні коучинговий рух почав поширюватися з 2006-го року під егідою Міжнародного Еріксонівського університету коучингу в Україні (International Erickson University of Coaching in Ukraine), офіційним представником якого змогла стати компанія WPG, наступницею якої є Європейська академія коучингової майстерності (European Academy of Coaching Excellence) [7]. Сучасна модель коучингу в Україні формується на засадах дослідження еволюції менеджменту як науки (Б. Андрушків, Б. Будзан, О. Кузьмін, О. Мельник, Ф. Хміль, Р. Гріфін, В. Яцура та багато ін.) та узагальнення досвіду інших провідних країн світу (Ч. Гіл, К. Ісікава, І. Коркуна, І. Коропецький, О. Кузьмін, О. Мельник, Р. Моторин, В. Родченко, В. Терещенко). Розвиток національних коуч-технологій відбувається в руслі державних глобалізаційних, трансформаційних та реформаційних процесів (Л. Антошкіна, Л. Ванюга, Г. Гаврилець, В. Гальперіна, Б. Гурней, М. Євтух), в тому числі й соціокультурних (Л. Горенко, Н. Кочубей, Т. Петренко) та освітніх (Н. Крилова, С. Кузьміна, В. Луговий, Г. Філіпчук, А. Флієр та ін.). Методологічні засади розвитку українського коучингу чітко визначає дослідження В. Брич [9]. Останнім часом методи коучу набули широкого застосування в шкільній педагогіці (І. Гондіол, І. Гордуз, А. Ківшик та ін.). Не оминули питання менеджменту і його різновидів в галузі музичної культури та мистецтва дослідники Т. Григорчук, Г. Карась, Є. Кияниця, М. Копиця, Г. Ліфінцева, О. Литовка, Л. Обух, М. Поплавський,

М. Проскуріна, Н. Цимбалюк, К. Стеценко та ін. Про популярність в мистецьких наукових колах питань використання технологій менеджменту свідчать і матеріали двох Міжнародних науково-практичних конференцій (м. Київ) [3; 4], проте складові музично-педагогічної коуч-технології, як і саме поняття, а також його місце разом із тренінгами та майстер-класами в системі музичного менеджменту ще потребують детального вивчення та обґрунтування.

Коучинг (від англ. *coaching* – навчати, надихати, тренувати для спеціальних цілей, готувати до вирішення певних завдань) – це система принципів та прийомів, що сприяють розвитку потенціалу особистості, а також забезпечують максимальне розкриття і ефективну реалізацію цього потенціалу. Основне завдання коучингу – сприяння прийняттю і реалізації людиною усвідомлених і відповідальних рішень з проблемних питань [7].

Коучинг побудований на відкриттях, запозичених з інших галузей, тому він умовно вважається інтегрованим збором ефективних принципів, технологій, прийомів і методів навчання щодо вирішення певних завдань. Погоджуючись з А. Ківшиком щодо трансформаційних процесів на ринку праці [6], вбачаємо пояснення появи величезного попиту на коучинг-тренінги та семінари як допомогу людині швидко «переналаштуватись» і діяти ефективно в новій ситуації. Таким чином, основною метою коучингу як креативного методу є допомога слухачу в тому, щоб він самостійно знайшов рішення до поставленої проблеми. Відмінною особливістю коучингу є те, що викладач-коуч допомагає слухачу знайти власне рішення, а не вирішує проблему за нього. Тому коучер повинен бути експертом в тому, як допомогти студентам у розкритті їхніх власних можливостей.

Оскільки коуч-технології спрямовані не на розбір проблем і труднощів, а на пошук рішень та поліпшення результатів будь-якої професійної діяльності, маємо сміливість припустити ефективність таких технологій і для мистецьких професій (так званий оперативний вид арт-менеджменту [1, с. 25], методи управління якого визначаються як соціально-психологічні [1, с. 60–63]), зокрема коучинг в галузі музики.

Музично-педагогічний коучинг є новим поняттям не тільки у музичній освіті, а й у музичній культурі також, і визначається нами як система принципів та прийомів, що дають можливість розкрити творчий потенціал, а також допомагають і мотивують у пошуку ефективних шляхів подолання психофізіологічних перепон та комплексів на етапах професійного становлення музиканта.

Звідси, взявши за основу методико-педагогічні напрацювання І. Гондюл та А. Ківшика [2; 6], виділяємо наступні характерні різновиди коучингу як музично-педагогічної технології: *систематичний коучинг*, де використовується сувора послідовність етапів, система підходів і педагогічних технік, всі правила якого можна пояснити і зрозуміти; *цілеспрямований коучинг*, під час якого коучер пропонується слухачу щось досліджувати або робити; *безсторонній коучинг*, під час якого слухачу надається безпечний простір, у якому він може вільно висловити свої думки, а також можливість усвідомити дещо нове самостійно.

Музично-педагогічний коучинг стає можливим від того моменту, коли залишається у студента хоч якась поле для творчості, для особистих і неоднозначних рішень. Ну і, звичайно, коучинг просто необхідний у процесі здійснення будь-яких змін у музичній освіті. Крім того, саме безпосередні виконавці можуть знайти краще рішення для оптимізації та якісної перебудови роботи.

Оскільки коучинг американські дослідники П. Чакреверсі та Дж. Рентон визначають як метод консалтінга і тренінга (фрагмент тренінга), стверджуючи його сфокусованість на чітко визначених цілях [14; 16], логічно буде розібратись у самому понятті тренінга, як співдопомоги системі менеджменту в досягненні поставленої мети.

Тренінг (англ. *training*), згідно вікіпедійних матеріалів, – це запланований процес модифікації (зміни) відношення, знання чи поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття навчального досвіду з тим, щоб досягти ефективного виконання в одному виді діяльності або в певній галузі. Тренування (від англ. *to train* – виховувати, навчати) – комплекс вправ для тренування в чому-небудь. Тренування – це система підготовки організму людини з метою пристосування його до підвищених вимог і складних умов роботи й життя [12].

Єдиної та загальноприйнятої класифікації тренінгів поки не існує, тому розподіл можна проводити згідно різноманітних підстав. Проте спеціалісти (І. Вачков, М. Кларін, Д. Лі, Н. Мельник, М. Форверг, Н. Хрящов) виділяють основні типи тренінгів за критеріями спрямованості впливу і змін, серед яких чітко окреслюється психотерапевтичний та соціально-психологічний. Перший – цілеспрямований на зміни в свідомості: заміна поняття, яким людина сприймає що реально, а що ні, зміна стереотипної поведінки; ці групи співвідносяться з

існуючими напрямками психотерапії (психодраматичні, гештальт-групи, групи тілесно-орієнтованої, танцювально-рухової терапії та ін.). Другий – переважно орієнтований на зміну соціальних понять, розвиток вмінь та досвіду у сфері міжособистісного спілкування. Соціально-психологічний тренінг займає проміжне розташування, він спрямований на зміни і в свідомості, і в формуванні навичок. [11].

Доречним прикладом такого тренінгу є поради відомих американських психологів (описаних нами раніше [15]) Альберта Еліса та Давида Бернса щодо доцільних і недоцільних хвилювань, раціональних і нераціональних, нелогічних думок, чітко координують конкретні дії: відкинути всі надто ідеальні мрії і плани, братися тільки за здійснення реальних, доступних на сьогодні задач, що дозволить уникнути розчарувань та пригніченого емоційного стану. Подібні аутотренінги для керування своїми думками, поведінкою та емоціями пропагує у своїй книзі «13 Things Mentally Strong People Do not Do» Емі Морін [13].

Принципи таких тренінгів наштовхують на те, що ірраціональне, панічне або ілюзорне мислення є головною причиною емоційних зривів та власних негативних проєкцій майбутнього. Звідси, доцільним слід вважати покрокове здійснення професійних планів, що дозволить музиканту поступово нарощувати свій виконавський потенціал та уникнути непотрібних стресових ситуацій через власні амбіції, виховуючи так звану «цілеспрямовану професійну терплячість» [15, с. 28].

Деяко іншу спрямованість мають майстер-класи. Майстер-клас (англ. *Master class*) – це метод навчання та конкретне заняття із вдосконалення практичної майстерності, що проводиться фахівцем в певній галузі творчої діяльності (зокрема музики) для осіб, які, зазвичай, вже досягли достатнього рівня професіоналізму в цій сфері діяльності [10].

Щодо структури і специфіки майстер-класу, то класичний майстер-клас (за О. Бобряшовою) включає: 1) демонстрацію спеціалістом своєї майстерності чи свого розуміння проблеми в практичній формі. Роль майстра тут – консультативна, що допомагає організувати учбову роботу, усвідомити на новому, більш високому, рівні творчу діяльність. На відміну від тренінга майстер-клас зазвичай проводиться для тих, хто вже відбувся як професіонал, проте не надто задоволений рівнем, якого досягнув. У майстер-класі відсутня рівність сторін процесу навчання; 2) втягнення учня в активну діяльність з освоєння майстерності під контролем спеціаліста; 3) публічність, тобто наявність широкої аудиторії, яка сприймає процес спілкування майстра та його учнів, і яка може вмішуватися в цей процес, ставлячи запитання і вимагаючи пояснень [8].

Як приклад, цікавим та ефективним у плані вокальної методики є сценічний досвід відомого британського співака українського походження Павла Гуньки (описаний Г. Карась у журналі «Музика» [5]). На своїх майстер-класах маестро наголошує на максимальній увазі до слова, художнього образу, звільненні голосового апарату. Інтелектуальною роботою він переключає увагу співака із технічної зосередженості на створення художнього образу, що не можливо без чіткої дикції, фразування, акторської гри та сценічної майстерності. Максимальне поєднання музики і слова допомагає співаку досягнути колосального ефекту, здатного викликати публічне захоплення присутньої аудиторії [5, с. 42].

Методи та прийоми П. Гуньки перегукуються із педагогічною практикою ще одного відомого британця – Річарда Берклі. Майстер-класи та поради цього професора вокалу, професійного тенора та актора – це своєрідне «ноу-хау» в сучасній вокальній практиці, що не поступаються місцем методі «парадоксального дихання» за О. Стрельніковою та «співу на мовному рівні» американського гуру вокального шоу-бізу Сета Рігса. Саме майстер-класи Р. Берклі перегукуються з вищеназваними тренінгами А. Еліса, Д. Бернса, Е. Морін і так само спрямовані на звільнення психофізіологічних відчуттів виконавця, розширення його професійних можливостей [15, с. 29].

Висновки. Таким чином, оскільки сучасний соціокультурний простір України вщент наповнений інформаційним контентом, а доступ до інтернет-ресурсів практично нівелює роль викладача як просто носія потрібного матеріалу, залучення в культурно-освітню практику інноваційних методів та технологій, що спонукають до саморозвитку, дозволить вивести українську музичну культуру та освіту на новий якісний рівень, здатний підняти соціум на вищий духовний щабель.

Підвищенню соціокультурних стандартів сприяє також і один із різновидів соціокультурної діяльності – музичний менеджмент, з усім арсеналом його методів та технологій. З огляду на це, стає чітко зрозуміла необхідність використання коуч-тренінгів та майстер-класів.

Спираючись на опрацьовані дослідження, була здійснена спроба сформулювати найбільш нове культурологічне поняття – *музично-педагогічний коучинг* – як систему принципів та прийомів, що дають можливість розкриття творчого потенціалу, а також допомагають і мотивують у пошуку ефективних шляхів подолання психофізіологічних перепон та комплексів на етапах професійного становлення музиканта.

Музично-педагогічний коучинг тут слід віднести до соціально-педагогічного різновиду тренінгу в системі музичного менеджменту, що має відповідні характерні різновиди (систематичний коучинг, цілеспрямований та безсторонній), які фокусуються на досягненні чітко визначених цілей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воротной М. В. Менеджмент музыкального искусства: Учебное пособие. – СПб.: Издательство «Лань»; Издательство «ПЛАНЕТА МУЗЫКИ», 2013. – 256 с. – (Учебники для вузов. Специальная литература).
2. Гондюл Ірина Леонідівна. Упровадження коучинга як засобу вдосконалення шкільної корпоративної культури / Ірина Леонідівна Гондюл // Форум «Урок». Методика та технологія. – Освіта.ua. – Вівторок, 19 квітня [Інформаційний ресурс]. – Режим доступу : osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/22468/
3. Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі ХХІ століття: традиції, концепції, перспективи: Збірник наукових праць (за матеріалами Міжн. наук.-прак. конф., Київ, 20-21 грудня 2012 року) / Відп. за випуск С. М. Садовенко. – К. : НАКККіМ, 2013. – 252 с.
4. Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі ХХІ століття: формування громадянського суспільства: Збірник наукових праць / Відп. за випуск С. М. Садовенко. – К. : НАКККіМ, 2016. – 428 с.
5. Карась Г. У полоні мистецької пісні / Ганна Карась // Музика. – Ч. 5–6. – К., 2016. – С. 39–42.
6. Ківшик А. І. Використання коуч-технологій під час викладання біології / А. І. Ківшик // Методичний портал [Інформаційний ресурс]. – Режим доступу : metodportal.com/node/37618
7. [Б. а.]. Коучинг – технологія ефективного вирішення проблем [Електронний ресурс]. – Режим доступу : studme.com.ua/.../kouching_tehnologiya_effektivnogo_resheniya_problem.htm
8. Бобряшова О. В. Мастер класс и творческая мастерская как педагогические технологии обучения будущих дизайнеров // Вестник ОГУ, 2011. – Ноябрь. – № 11 (130). – С. 169–175.
9. Брич В. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні / В. Брич, М. Нагара // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 6. – С. 18–23.
10. Мастер-класс // Википедия. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ru.wikipedia.org/wiki/Мастер-класс>
11. Мельник С. Н. Теоретические и методические основы социально-психологического тренинга / С. Н. Мельник. – Владивосток: Издательство Дальневосточного университета, 2004. – 74 с.
12. Тренінг // Вікіпедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Тренінг>
13. 13 речей, яких морально сильні люди не роблять // Мізки.com. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: facebook
14. Chakravarthy Pradeep. The Difference Between Coaching And Mentoring. Forbes (20 December 2011).
15. Obukh Lyudmila. The role of training courses and master classes in the development of student musicians psychophysiological freedom // Web of Scholar International academy journal. – 1(19), Vol. 5, January 2018. – P. 27–29.
16. Renton Jane. Coaching and Mentoring: What They Are and How to Make the Most of Them. – New York: Bloomberg Press, 2009.